

УДК 94(477)

Алла Киридон

ХРЕЩЕННЯ УКРАЇНИ-РУСИ В КУЛЬТУРНО-ЦИВІЛІЗАЦІЙНІЙ СИСТЕМІ КООРДИНАТ: ТЕМПОРАЛЬНИЙ МОДУС РЕПРЕЗЕНТАЦІЙ

У статті аналізується трансформація оцінки прийняття християнства на Русі під впливом об'єктивних і суб'єктивних чинників. Модус репрезентацій в історіографічному дискурсі зумовлений класичними правилами побудови наративу на різних етапах історичного розвитку й відповідає конкретним конвенціям розвитку інтерпретацій.

Ключові слова: християнство, репрезентації, історіографія.

Динамічні процеси сьогодення актуалізують визначення ціннісних пріоритетів. В історії кожної країни, кожного народу є події, які визначили шляхи їх розвитку. Для стародавньої Русі такою подією, поза всяким сумнівом, стало прийняття християнства*. Ювілейна дата хрещення Русі стала нагодою звернутися до витоків події — прийняття християнства Володимиром 988 р. Оцінка події трансформувалася під впливом об'єктивних і суб'єктивних чинників, що породжувало відповідні модули репрезентацій.

З огляду на значущість події цікавим, на нашу думку, видається аналіз сучасного стану релігійності населення, що дасть змогу схарактеризувати сприйняття/несприйняття події. Звернемося до результатів опитування Інституту соціології НАН України (принагідно зауважимо: ми свідомі того, що наведений аналіз не відображає всіх складних аспектів релігійної ситуації та є умовним). Йдеться про вимірювання рівня релігійності громадян у 2007 р. (за методикою канд. соц. наук М. Парашевіна). Респондентам ставилося питання: «Якими є Ваші релігійні переконання?» Їм потрібно було обрати одну відповідь з наведених варіантів: 1) переконаний атеїст; 2) байдужий до релігії та церкви; 3) релігійний (вірю в Бога, безсмертне життя, посмертне давання тощо), але не

сповідую конкретної релігії; 4) релігійний, послідовник конкретної релігії, час від часу відзначаю релігійні свята, іноді відвідую церкву (мечеть, молитовний дім тощо); 5) глибоко релігійний, регулярно відвідую церкву (мечеть, молитовний дім, знаю молитви та релігійну літературу, дотримуюсь в житті релігійних принципів тощо); 6) інше; 7) важко сказати [14].

Як показали результати загальнонаціонального дослідження 2007 р., переконаними атеїстами визнали себе тільки 4,3 % громадян, ще 16,5 % — байдужими до релігії та церкви, 25,1 % — релігійними, які не сповідують конкретної релігії, 37,7 % — *релігійними*, послідовниками конкретної релігії, 5,7 % — *глибоко релігійними*, 0,8 % — обрали відповідь «інше», а 9,8 % — не змогли визначитись щодо цього питання.

Аналіз результатів опитування дає змогу стверджувати: вагомість ювілейної дати полягає у тому, що, власне, хрещення, переросло рамки винятково церковної події та релігійних громад і стало фактом державної ваги. Християнство кардинально вплинуло на розвиток історії, культури та духовності народу. Щонайменше можна виокремити значення навернення Русі у християнство у трьох вимірах: віросповідному, культурно-інтелектуальному, соціальному (суспільно-державному).

Задекларована тема, на перший погляд, може видатися банальною з огляду на церемоніальність події та панегіриків з нагоди ювілею, але на особистісному рівні прийшло усвідомлення

* 2013 рік став роком 1025-ліття хрещення України-Русі. День хрещення Русі відзначається 28 липня; у православному церковному календарі (за старим стилем 15 липня) — це день пам'яті рівноапостольного князя Володимира (960–1015).

того, що зрозуміле, здавалося б, питання потребує систематизації відповідей. Відтак завдання наукової розвідки вбачаємо у спробі систематизації історіографічного доробку та узагальненої характеристики неоднозначності християнізації України-Русі.

На нашу думку, будь-яка спроба систематизації заслуговує на схвалення, оскільки завжди є шанс якщо й не відкрити щось нове, то принаймні по-новому розглянути вже відоме. Окрім того, оскільки історичні знання носять суб'єктивний характер і є результатом інтерпретацій та тлумачень істориків, тобто процесом, що не має завершення і відкритий для пізнання, не варто робити категоричні висновки і ставити остаточну крапку у вивченні тих чи інших періодів історії та науково-дослідницьких проблем.

Доволі репрезентативним є історіографічний доробок з проблеми хрещення Русі. Але парадокс полягає у тому, що узагальненого аналізу явища в ретроспекції історичного розвитку, в культурно-цивілізаційному вимірі (саме впливового сенсу події) виявити не вдалося. Особливістю досліджень (зокрема, з нагоди ювілеїв) є прагнення автора (авторів) вписати свій текст у попередній дискурс довкола події. Відтак здебільшого святкові (церемоніальні) публікації-дослідження структуровані за однотипними схемами, використовують ендоксальне (стереотипне, традиційне) знання про цю подію. Саме про таку референційність класичного тексту, базовану на лексиконі прописних істин, Р. Барт писав, що вона завжди обмежується простором цитат і ніколи не виходить у позатекстовий простір: «Усі культурні коди, будучи складеними з множини цитат, у сукупності утворюють невеличке, по-чудернацьки скроєне зібрання енциклопедичних знань, таку собі нісенітницю; ця нісенітниця якраз і утворює буденну реальність, до якої прилаштовується і в якій живе індивід» [2, 172.]. Відтак здебільшого у публікаціях подія хрещення України-Русі представлена як намагання репрезентувати всі топоси й ключові вузли цієї проблематики (причини прийняття християнства, роль Володимира Великого, вплив на культуру, значення християнізації тощо).

Ми не прагнемо дати глибинний аналіз в межах однієї статті. Нас цікавить цивілізаційний резонанс цієї події та величезне поле інтерпретацій, що її оточують. На нашу думку, сформувалося щонайменше три модуси репрезентацій щодо оцінки прийняття християнства Володимиром Великим: позитивна оцінка прийняття християнства; неоднозначне потрактування події (спроба розглянути позитивні та негативні впливи акту хрещення); помірковано-стримана позиція, радше негативна (позиція РУНвіри) або нейтральна (за незначною кількістю репрезентацій ми об'єднали їх в одну групу).

Звісно, такий поділ доволі умовний, зокрема тому, що важко поставити в один ряд із подією хрещення Русі унікальність якоїсь іншої дії з огляду на вагомість її наслідків не лише ідеолого-політичного, але й соціального, духовного, культурного універсуму. Аналогів події за резонансом не було.

Задекларовані модуси репрезентацій в історіографічному дискурсі зумовлені класичними правилами побудови нарративу на різних етапах історичного розвитку й відповідають конкретним конвенціям розвитку інтерпретацій. Наприклад, в радянській історіографії — це заперечення релігії та церкви, відповідне табування або відсутність заохочення досліджень проблем такого спрямування, коли явище християнства розглядалося радше в культурному аспекті; в умовах незалежної України — пошук моделі державності й відтак актуалізація проблем релігійно-церковного життя.

Отже, можна стверджувати, що зображення події та її оцінки детерміновано «ідеологічними тенетами» культурної епохи, з її незаперечними та доміантними цінностями. Водночас необхідним видається урахування темпорального модусу репрезентацій, суголосного кільком модусам репрезентацій: дієвому, просторовому, оціночно-результативному тощо.

Йдеться про вписування події в конкретні просторово-темпоральні координати. Цілком очевидно, що характер репрезентацій цієї події зумовлений відповідними змінами системи координат. Водночас є низка аксіом, головна з яких — хрещення Русі змінило соціум та універсум, світ став іншим.

Прийняття християнства й християнізація Русі не були актами, що співпали у часі. Проникнення християнства на Русі почалося задовго до офіційного запровадження його Володимиром Великим [див.: 4; 22]. Можливо, ще князь Аскольд, здійснивши похід на Візантію у 860 р., повернувся до Києва християнином. За князя Ігоря частина його дружини прийняла Христову віру, оскільки при укладанні договору 944 р. з Візантією одна частина присягала за християнським обрядом, а інша — за язичницьким (на зброї, богами Перуном і Велесом). Княгиня Ольга прийняла християнство у 957 р. Можна припустити, що чимало християн було і в оточенні Святослава. Отже, до офіційного визнання державною релігією християнство встигло бути репрезентованим у суспільстві й знайти послідовників.

Нагадаємо, що релігійна реформа проводилася в кілька етапів.

І етап (980 р.) — спроба Володимира пристосувати старі язичницькі вірування до нових умов суспільно-політичного життя, коли з метою зміцнення союзу різних слов'янських племен і неслов'янських народів він здійснив спробу

встановити єдиний для всієї держави культ. «Повість минулих літ» оповідає, що у Києві, перед княжим теремом, Володимир збудував капище з найшановнішими язичницькими богами (Дажбогом, Стрибогом, Симарглом, Хорсом, Мокошею) на чолі з Перуном. Але, як виявилось, язичництво вже було непридатне об'єднати державу. Поляризація суспільних настроїв в умовах язичництва становила небезпеку дезінтеграції. Отже, спроба досягти зміцнення держави та її територіальної єдності шляхом створення єдиного пантеону язичницьких богів на чолі з Перуном не призвела до подолання племінних розділень та посилення княжої влади.

II етап (988 р.) — прийняття християнства як державної ідеології. Для цього визріли внутрішні та зовнішні умови.

Причини прийняття християнства визначають кілька чинників: а) внутрішньополітичний — пошуки нової форми держави, утвореної внаслідок об'єднання племен Володимиром; б) ідеологічний — потреба монотейстичної релігії, яка б освячувала владу князя; в) соціальний — наростаюча соціальна неоднорідність, коли духовні запити еліти створювали умови для переходу до іншої світоглядної системи; г) зовнішньополітичний — Києво-Руська держава знаходилася практично в оточенні християнських держав; д) особистісний — можливо, Володимир брав до уваги хрещення княгині Ольги; не виключено, що деякі епізоди його гріховного життя (братовбивство під час боротьби за владу, насильство, багатоженство) у підсумку спонукали замислитися про духовне очищення; однак були й прагматичні міркування — прагнення одружитися з сестрою візантійського імператора Анною.

Отже, наприкінці X ст. оточена сусідами-християнами поганська Руська держава стояла на порозі перелому, який мав остаточно ввести її до кола християнської цивілізації. Безпосереднім поштовхом стали причини політико-династичні. Восени 987 р. головнокомандувач східної візантійської армії Варда Фока проголосив себе імператором; невдовзі узурпатора визнали Мала Азія, Вірменія та Грузія. Законному імператорові Василю II Македонянину (976–1025) загрожувала катастрофа, і він звернувся по допомогу до київського князя, пославши до нього посольство взимку 987–988 р. Той погодився, але за умови, що Василь II віддасть йому руку своєї сестри Анни; до угоди був внесений ще один пункт — Володимир зобов'язувався охреститися разом з усім народом своєї країни, «а вони народ великий» (як записав один з тогочасних східних авторів).

Навесні 988 р. 6-тисячна армія русів разом з військом імператора розбила збройні сили Фоки. Трон був врятований, але Василь II не квапився віддавати багрянородну, тобто царственну від народження, сестру за варвара.

Однак збройний похід Володимира на Херсонес (Корсунь), коли місто було здобуте й сплюндроване, а до Константинополя надіслана погроза вчинити зі столицею імперії те саме, зробив візантійського володаря поступливішим. Тож, отримавши обіцяну багрянородну Анну, Володимир відбув з нею до Києва. Час і місце його особистого хрещення залишаються дискусійними.

Поряд зі слов'янами в Київській Русі проживало понад 20 різних народів: на півдні — печеніги, половці, торки, берендеї, каракалпаки; на північному заході — литва, ятвяги; на північному сході — чудь, меря, весь, мурома, мордва, черемиси, перм, ям, печора та інші угро-фінські народи. Християнство через Київ прийшло згодом і до них. Однак темпи й характер процесу різнилися.

Прийняття християнства Володимиром Великим було не лише релігійною реформою. Як зауважив Б. Раушенбах, «для Володимира хрещення не зводилося до суто релігійного акту, для нього це одночасно була й глибока феодальна реформа, яка б дозволила в історично короткий термін наздогнати передові феодальні монархії за всіма суттєвими параметрами розвитку» [19, 21].

Варто враховувати, що утвердження нової релігії відбувалося в умовах суспільства, яке трансформувалося. Соціуми, частини яких одночасно перебувають у різних темпосвітах, ризикують опинитися у стані розриву власної внутрішньої тканини, в умовах багатоманітності, наскрізь пронизаної біфуркаціями (нагадаємо: Ж. Дельоз та Ф. Гваттарі запропонували метафору «ризомний розвиток» для таких нетипових суспільних конфігурацій, в яких напрям дальшого руху є довільним і непередбачуваним). Людина суспільства у стані перетворення не в змозі відразу осягнути модальність життєустрою «тут і зараз», їй притаманні екзистенційні протиріччя, внутрішня духовна роздвоєність і навіть множинність. Об'єктивно соціальним перетворенням суспільства, що трансформується, неминуче має передувати внутрішнє ціннісне переосмислення. Мають визріти необхідні ціннісно-сміслові детермінанти соціуму для прийняття нових явищ і умов існування.

Вплив християнізації на землі України-Русі є неоднорідним і часто внутрішньо неузгодженим. Він відчувається з боку різних складників християнства — *статичних* (Біблії, канонічного права, правової доктрини, розробленої у праці християнських мислителів, актах християнських церков тощо) і *динамічних* (діяльності християнських церков, громад, окремих релігійно вмотивованих суб'єктів).

Оскільки вчення візантійської церкви підтримувало монарше право на владу, київські князі знайшли в ній ту ідеологічну опору, якої раніше не мали. До того ж церква з її складною

внутрішньою підпорядкованістю знайомила київських правителів з новими моделями управління. У самому суспільстві Київської Русі з'явилася активно діюча установа, яка не лише забезпечувала незнане раніше духовне й культурне єднання, але й справляла величезний вплив на культурне і господарське життя.

Історіографічний дискурс здебільшого зорієнтований на характеристику (переважно позитивну) наслідків християнізації. Водночас видається слушною думка А. Гуревича (хоча й не стосовно події хрещення Русі), коли дослідник зауважує, що, зустрічаючись із традиційними, часто глибоко архаїчними (і язичницькими за походженням) віруваннями народу, вчення церкви здійснювало на них свій вплив і одночасно видозмінювалося, вбираючи у себе на рівні проповіді, «прикладу» (коротка оповідь з морально-релігійним акцентом), агіографії елементи «неофіційного» світобачення. Внаслідок цього суперечливого синтезу вироблялося «народне» християнство, яке спиралося на живе слово, ритуал і жест, і цей «приходський католицизм» суттєво відрізнявся від концепцій теологів і схоластів — «релігії книги» [7, 416]. Відмінне від існуючого на Руських землях язичницького світогляду християнство вступило у довгу боротьбу зі старими традиціями. Протягом цієї боротьби християнська культура перетворювала місцеву, часом сама підпадаючи під впливи місцевих звичаїв. Після прийняття християнства в Києві і на периферії ще довго поклонялись поганським богам. Часто християнські храми чи просто хрести ставились у галях поряд зі старими ідолами, де здійснювались поганські обряди. Неосвічений народ, який не мав змоги читати Біблію, не міг зрозуміти нового віровчення, намагався «прилаштувати» його до старої системи обрядів. Християнізація язичників спонукала до підпорядкування їхнього життя новим нормам морально-правового та державно-церковного порядку. На основі зіткнення двох світоглядів утворилось нове явище, яке старі руські пастирі називали двовір'ям, тобто поєднання у свідомості народу язичницького та християнського світоглядів.

Християнський чинник вплинув і на розвиток права як нормативного регулятора (наприклад, канонічне право виступає аспектом або складовою системи права будь-якої середньовічної держави), форм суспільної й індивідуальної свідомості та духовного виробництва (християнський світогляд закріплює необхідність лояльного ставлення до державно-правових інститутів, визначає моделі поведінки суб'єктів права, які, повторюючись, формують основи правового регулювання або коригують нормативні положення, що вже склалися) [5, 30]. Під впливом християнізації на Русі формувалися нові правові відносини, значного впливу зазнала правова свідомість.

Внаслідок спільного становлення та розвитку світської та церковної правових систем, які іноді тісно перепліталися, відбулося зрощення духовного та світського права, що трансформувалося у нові правові норми, які містили в собі елементи як державно-світського, так і церковно-релігійного характеру.

«Завдяки християнам, — підкреслює історик церкви Гі Бедуел, — змінилися погляди на найважливіші в житті людини відносини: стосунки чоловіка і жінки, людей зі своїми богами. Завдяки ним змінилося сприйняття єдиної безумовної в людському житті реальності — смерті. Вони внесли зміни в розуміння міри свободи, з якою людина могла вибирати, яких думок дотримуватися і в що вірити» [3, 57].

Християнське вчення вплинуло на формування нових форм родинного, суспільного і державного життя. Навернення в християнство вимагало від християнина зречення; це виривало його зі звичного середовища, суперечило його вихованню й освіті, інтимним переживанням: адже він повинен був відмовитися від помсти ворогові, від розкоші і непорядкованості почуттів, від магії та марновірства. З появою християнства вже ніщо не могло претендувати на роль абсолютної цінності — ані держава, ані культура, ані сім'я, бо все підпорядковувалося вічним духовним цінностям [1, 37–38].

Разом із новим віровченням християнство принесло на Русь нову мораль, базовану на біблійних заповідях, основу яких становить любов до Бога та до ближнього, новий погляд на сім'ю та шлюб, що укладається між двома людьми (до того не було закону про моногамну сім'ю, і не тільки прості люди, але й князі мали кілька дружин, а то й наложниць), а також негативне ставлення до язичництва, до магії та чаклунства, поганських жертвоприношень, ритуальних оргій, закону кровної помсти, поклоніння силам природи як того, що протистоїть вірі.

Християнська віра як явище світового масштабу визначала світобачення і тип поведінки, принаймні щодо представників політичної еліти. З іншого боку, був започаткований довготривалий процес не лише «прийняття християнства Руссю», але й вироблення нового образу християнської культури (сама культура, наполягає представник київської філософської школи І. Бичко, а не лише релігії) як корелята киево-руської ментальності. Чужими киево-руській ментальності виявилися, наприклад, імперські, «вселенські», «цезаро-папистські» мотиви візантійської ментальності, і, навпаки, спільними з греко-візантійським світоглядом були такі екзистенційно-особистісні орієнтації, як поліфонічна «софійність», спрямованість на «внутрішній світ» людської душі, на «серце», «атеїстичне» бачення природи [25, 306].

Значний поштовх також дала нова ідеологія піднесенню давньоруської культури. З часу хрещення Русі тут поширилися писемність і книжність. У Києві, а далі повсюдно на Русі влаштовувалися школи та скрипторії, і невдовзі східнослов'янська країна стала однією з найбільш «культурних» у середньовічній Європі.

Християнська діалектика, активно використовувана давньоруськими філософами та публіцистами, стала основою для багатьох (іноді дуже цікавих) ідей. Це, у свою чергу, слугувало поштовхом для швидкого прогресу у сфері творчого життя. Було б помилкою вважати, що до 988 р. люди на Русі не знали науки, творчості, мистецтва, проте розквіт культури припав саме на часи утвердження християнства.

У монастирських брамах концентрувалися основні кадри вчених того часу, письменників, публіцистів, художників, архітекторів. Судовий монастирський статут, який було введено на Русі у другій половині XI ст., зобов'язував ченців започатковувати у себе бібліотеки, скрипторії, школи, іконописні майстерні, лікарні та інші заклади.

Серед монастирів у Київській Русі перше місце посів Києво-Печерський, який став, можливо, найвизначнішим центром давньоруської культури. З ним пов'язана діяльність визначних публіцистів (Феодосія Печерського, Іакова Мніха), істориків (Никона Печерського, Ігумена Івана, Нестора Літописця), художників (Алімпія, Григорія), лікарів (Агапіта) та багатьох інших. Також функціонували культурні центри при архієрейських кафедрах. Найбільш відомим з них був Софійський гурток книжників, заснований у Києві за Ярослава Мудрого та очолюваний Іларіоном.

Важливим чинником в історії ранньої Русі був розвиток писемності та поширення грамоти. Як відомо, східнослов'янська писемність сформувалася раніше від офіційної християнізації країни та незалежно від неї, але використовувалася переважно із суто практичною метою. Принципово важливим етапом стало започаткування книжкової традиції у середині IX ст. Саме тоді Русь починає створювати свою церковну літературу та започатковує літописи. Археологічні знахідки дають змогу припустити, що грамота у Київській Русі не була прерогативою лише духовенства, вона охоплювала і феодалів, і демократичні верстви населення.

Християнізація Русі вплинула на розвиток кам'яної архітектури, створила умови для виникнення такого виду мистецтва, як іконопис, що набув самостійного розвитку, традиції візантійської іконографії послабились, почали створюватися самобутні шедеври культового малярства. Проте вплив східної церкви на мистецтво не завжди був благотворним. Так, через те, що візантійці не любили ставити у своїх храмах

статуй, скульптура не набула помітного розвитку.

Запровадження християнства сприяло розвитку освіти та книгописання. Звичайно, ці зміни не були одночасними, але все ж, як бачимо, вже за сто років, до кінця XI ст., християнство виборолось досить міцні позиції в Київській Русі.

Водночас у подальшій історичній долі українства християнство у різних його конфесійних виявах зіграло суперечливу роль, що підкреслює А. Колодний [11], зауважуючи, що християнство прийшло на українські землі у готовому вигляді як штучний витвір і не є для неї наслідком природного розвитку на власному ґрунті. Відтак воно постало як духовна революція «зверху». Методи поширення християнства в Україні-Русі на відміну, скажімо, від Греції виявилися згубними, оскільки це призвело до винищення її багатотисячолітньої дохристиянської культурної традиції, зокрема міфології, зручної для вжитку абетки тощо. Домінування в Україні протягом понад трьох століть православ'я в його «змосковщеному» ортодоксальному варіанті зумовило нашу відчуженість від духовних здобутків західного світу з домінуючою в них католицькою і протестантською християнською традицією.

Якщо прийняття християнства на початку духовно консолідувало український народ, то конфесійний поділ його після Берестя 1596 р. на православ'я і греко-католицизм спричинив до регіоналізації України за конфесійною ознакою, відтак зробив її легкою здобиччю для по-хижацькому налаштованих щодо неї сусідніх держав, часто призводив до ворожих протистоянь «України з Україною».

Історичні умови існування українства, особливості його національного характеру сприяли розвитку в Україні християнської поліконфесійності, певною мірою виключили релігійний фактор із модусів етноутворення і етноінтеграції, національної індивідуалізації. Доповнений конфесійним гнобленням національний гніт за умов Російської імперії та радянського тоталітарного устрою зупинив перетворення українського православ'я на національну релігію українства. Відтак християнство стало в руках владних структур царської Росії і Союзу духовною силою національного поневолення України, денационалізації народу, нищення його самобутньої культури та її духовних репрезентацій, засобом протидії постанову України як незалежної держави [11].

Отже, християнізація Русі мала великий вплив на розвиток її культури та державності. Переміна релігії призвела до значних світоглядних змін — політеїстична поганська релігія поступилася монотеїстичній — християнству за східною традицією, яке зазнало суттєвих видозмін протягом століть, коли відбулась так звана

асиміляція деяких язичницьких традицій і вірувань та есхатологічних уявлень християнства.

Запровадження християнського віровчення уможливило рівноправні та плідні взаємини між нею, Візантією та іншими державами. Київська Русь долучилася до європейської цивілізації, позбавилися міжнародні зв'язки нової християнської країни. Християнізація і кривість правлячого роду з візантійським двором увели Русь до сім'ї європейських народів на цілком рівних правах. Вчорашня варварська держава отримала цивілізований статус, що проявлялося у численних династичних шлюбах, укладених руськими князями та королівськими дворами Західної Європи.

Водночас варто зазначити, що християнізація давньоруського суспільства передусім була ідеологічною акцією, розпочатою великокнязівською владою з метою впорядкування феодальних відносин. Відтак процеси соціокультурних трансформацій стали наслідком процесу навернення Київської Русі до християнства, що, з одного боку, стимулювало соціально-культурний розвиток, а з іншого — гальмувало процеси усталеності культурного соціуму. Відтак розвиток унаслідок християнізації одних видів соціально-культурної діяльності супроводжувався одночасною протидією щодо інших.

Наприклад, заохочуючи живопис (фрески та ікони потрібні були для культових цілей), новоутверджена церква відкидала об'ємну скульптуру (її у православному храмі місця немає). Культивуючи спів «а капела», яким супроводжувалося православне богослужіння, вона засуджувала інструментальну музику, якій не знаходилося богослужбового застосування.

Переслідувався народний театр (скомороство), піддавалася осуду усна народна творчість, винищувалися як «язичницька спадщина» пам'ятники дохристиянської слов'янської культури тощо.

У процесі поширення та утвердження християнства на Русі поступово втрачало візантійську форму, вбираючи в себе елементи місцевих слов'янських звичаїв, ритуалів, естетичних запитів східних слов'ян. Візантійські церковні канони поступово пристосовувалися до особливостей давньоруського етносу. Водночас варто зазначити, що у боротьбі з «поганством» християни знищили безцінні пам'ятки мистецтва стародавнього язичницького світу, зокрема, шедеври деревної скульптури, забороняли старовинні танці, дійства скоморохів тощо.

Вибір князем Володимиром східного християнства мав ризиковану перспективу. Законсервоване на рівні семи Вселенських Соборів православ'я з часом гальмувало суспільний поступ. Це засвідчує той факт, що жодна з країн, зокрема й Україна, де воно духовно домінувало, не домоглася значних успіхів у своєму розвитку.

Попри різновекторну характеристику оцінок християнізації України-Русі, загальноприйнятим є положення про те, що християнізація стала непересічною подією в історії Русі, змінила соціум і статусність держави, формуючи нову соціокультурну парадигму. Ціннісно-сміслові оцінки події визначає не лише контекст темпорально-просторових координат, але й кореляція загальнолюдського, етнонаціонального та регіонального в культурних змістах і формах, що побутують на різних духовних територіях.

ДЖЕРЕЛА

1. Андрусишин Б. І. Державно-церковні відносини: історія, сучасний стан та перспективи розвитку : навч. посіб. / Б. І. Андрусишин, В. Д. Бондаренко. — К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. — 387 с.
2. Барт Р. S/Z / Р. Барт. — М. : Эдиториал УРСС, 2001. — 232 с.
3. Бедуел Г. Історія Церкви / Г. Бедуел ; пер. з фр. Г. Григорович. — Л. : Свічадо, 2000. — 295 с.
4. Брайчевський М. Утвердження християнства на Русі / М. Брайчевський. — К. : Наукова думка, 1988. — 260 с.
5. Вовк Д. О. Вплив християнства на право держав європейської цивілізації: концептуальні засади осмислення / Д. О. Вовк // Вісник Академії правових наук України. — Х. : Право, 2012. — № 1 (68). — С. 25–34.
6. Греков Б. Д. Киевская Русь / Б. Д. Греков. — М. : Госполитиздат, 1953. — 568 с.
7. Гуревич А. Я. Избранные труды: культура средневековой Европы / А. Я. Гуревич. — СПб. : Изд. дом Санкт-Петербурга, госуниверситета, 2007. — 544 с.
8. Історія релігії в Україні : навч. посіб. / [А. М. Колодний, П. Л. Яроцький, Б. О. Лобовик та ін.] ; за ред. А. М. Колодного, П. Л. Яроцького. — К. : Т-во «Знання», КОО, 1999. — 735 с.
9. Історія релігії в Україні : у 10 т. / редкол. А. Колодний (голова) та ін. — К., 1996–1998. — Т. 1: Дохристиянські вірування. Прийняття християнства / за ред. Б. Лобовика. — 1996. — 384 с.
10. Карпов А. В. Язычество, христианство, двоеверие: религиозная жизнь Древней Руси в IX–XI веках / А. В. Карпов. — СПб. : Алетейя, 2008. — 184 с.

11. Колодний А. М. Християнство в контексті історичного поступу українців: суперечлива роль / А. М. Колодний // Філософські обрії. — 2010. — Вип. 24. — С. 167–182.
12. Крижанівський О. П. Історія церкви та релігійної думки в Україні : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. : у 3 кн. / О. П. Крижанівський, С. М. Плохій. — К. : Либідь, 1994.
13. Наливайко Д. Очима Заходу: рецепція України в Західній Європі XI–XVIII ст. / Д. Наливайко. — К. : Основи, 1998. — 578 с.
14. Паращевін М. Релігія та релігійність в Україні / за ред. С. Макеєва. — К. : Ін-т політики, Ін-т соціології НАН України, 2009. — 68 с.
15. Петрухин В. Я. Крещение Руси от язычества к христианству / В. Я. Петрухин. — М. : Астрель, 2006. — 222 с.
16. Повесть временных лет // Памятники литературы Древней Руси. Начало русской литературы: XI — начало XII века. — М. : Худ. лит., 1978. — 413 с.
17. Мировоззрение древних славян / М. В. Попович ; отв. ред. В. М. Ничик. — К. : Наукова думка, 1985. — 167 с.
18. Рапов О. М. Русская церковь в IX — первой трети XII века: принятие христианства / О. М. Рапов. — М. : Высш. шк., 1988. — 416 с.
19. Раушенбах Б. В. Развитие Киевской Руси как результат ее христианизации // Русское зарубежье в год тысячелетия крещения Руси. — М. : Столица, 1991. — С. 18–31.
20. Ричка В. М. «...И просвѣти ю крещеньем святым» (Християнізація Київської Русі) / В. М. Ричка. — К. : Інститут історії України НАН України, 2013. — 222 с.
21. Рыбаков Б. А. Первые века русской истории / Б. А. Рыбаков. — М. : Наука, 1964. — 240 с.
22. Рыбаков Б. А. Язычество Древней Руси / Б. А. Рыбаков. — М. : Наука, 1987. — 221 с.
23. Тихомиров М. Н. Начало христианства на Руси / М. Н. Тихомиров. — М. : Наука, 1975. — 458 с.
24. Толочко П. П. Київська Русь / П. П. Толочко. — К. : Абрис, 1996. — 359 с.
25. Українська культура: історія і сучасність / С. О. Черепанова, В. Г. Скотний, І. В. Бичко та ін. — Л. : Світ, 1994. — 456 с.
26. Чубатий М. Історія християнства на Русі-Україні / М. Чубатий. — Рим—Нью-Йорк : Видання УКУ, 1965. — Т. 1. — 816 с.

Алла Киридон

КРЕЩЕНИЕ УКРАИНЫ-РУСИ В КУЛЬТУРНО-ЦИВИЛИЗАЦИОННОЙ СИСТЕМЕ КООРДИНАТ: ТЕМПОРАЛЬНЫЙ МОДУС РЕПРЕЗЕНТАЦИЙ

В статье анализируется трансформация оценки принятия христианства на Руси под влиянием объективных и субъективных факторов. Модус репрезентаций в историографическом дискурсе обусловлен классическими правилами построения нарратива на разных этапах исторического развития и отвечает конкретным конвенциям развития интерпретаций.

Ключевые слова: христианство, репрезентации, историография.

Alla Kyrydon

BAPTIZING Of UKRAINE-RUS In CULTURAL and CIVILIZED COORDINATE SYSTEM: TEMPORAL MODUS REPRESENTATION

The article analyzes the transformation estimation of Christianity in Russia under the influence of objective and subjective factors. Modus representation in historiographies' course is determined by classical rules of narrative construction at various stages of historical development and corresponding to the specific conventions of interpretation.

Key words: Christianity, representations, historiography.